
adalékok az izmusok és a harmonikásgizi történetéhez

ENCZI ENDRE

I. SZÍNHELY NÉMI KÖRKÉPPEL

London. Hampstead. A Finchley Roadról az utcák lefelé tartanak. Finch, magyarul pintyöke. Ki hitte volna? A Pintyökés határsávhoz közel egy kávéház kerül el. A falakon gyarmati gyékényszőnyegek, továbbá a Horniman's tea-import cég színes reklámja, Nelson olajban, VIII. Henrik vérben, D'Israeli keretben, Velence vízben, a budapesti Lánchíd az orosz-lánál.

Látható még Metternich, egy ausztráliai táj törpe medvékkel és olcsó utazási ajánlattal, a sarokban egy férfiú ecetben és közép-európai szabású, kopottas kék ruhában.

Pontos idő délelőtt 11 óra. *Egy őszi napnak alkonyán.*

II. MOZGÁS A RÉTEGEK ALJÁN

Az „Adalékok . . . stb.” című jelen írás szerzője közel a bejárathoz építette be magát. Közép-európai szabású, viseltes ruháját a helyhez és önmagához arányítva kellő könnyedséggel viselte. Asztalán fehér papírlap, rajta oszlopos rendben szavak sorakoznak. Az asztal és saját lába között bevásárló szatyor duzzad. A fent említett szerző kinézett az üvegtáblás ajtón, és felfedezte, hogy az őszi nap opálos felhőkendőbe burkolózik, pedig az a néhány silány szövésű felhő semmi meleget nem ad, ha a rettentő hőfokon izzó test mégiscsak fázna. Nincs jogunk idegen égitestek forróságát saját égitestünk hidegverjtékes lázához mérni.

Aztán áthúzta a krumplit. A jegyzéken burgonya néven szerepelt.

A felhőfoszlányok óvatosan surrantak egymás felé, de mielőtt derengő fényük összemosódott volna, a nap kíméletlenül beléjük dőfött. A szél, amelyet itt a földön imbolygó falevelek jeleztek, odafent égenfutóvá tette az előbb még magabiztos felhőket.

A papírlapról kihúzta a hagymát.

Ekkor kezdődött a II.-vel jelzett változás.

Egy vörösesszőke férfi, jól öltözött, sűrke mellényes úriember megállt az asztalánál, és hosszú mutatóujjával úgy koppintott a papírlapra, mint-ha az oszlopba merevedett szavakat le akarná tartóztatni.

— Mi az, még mindig húzod az ígét?

— Ezek főnevek — válaszolta a papírlap tulajdonosa —, mind főnév, bárki is megtekintheti.

A sűrke mellényes férfi nem akart erről megbizonyosodni, csúnyán és hangosan felnevetett, aztán ezt mondta: — Na, nem zavarlak, szervusz, úgy látom, hely sincs itt, most Londonban élsz, én csak átutazóban, szervusz, hallottál valamit a többiekről?

Ezzel maga mögött hagyta a kávéházat. Látja-e még valaha Metternichet a falon, D'Israelit a pult mögött, az asztalok között igyekvő szep-lős felszolgálónőt és a főnevekkel magára maradt férfiút?

Burgonya
Hagyma
Olaj
Tonhal
Prézli
Csirkemáj
Paradicsompüré
Zselésmarha (konz.)

Éppen, amikor ellenőrizni kezdte háztartási bevásárlását, akkor buk-kant fel a mélységből Aibeck Alajos, Fibinger Engelbert és Munzátth Gusztáv. Az idő országútján, ahol az emlékek minden meghatározott cél nélkül összevissza csavarognak sokan közülük váratlanul új életet kez-denek. Szerénykednek, hazudoznak, kötekednek, szégyenkeznek, itélkez-nek önmaguk és mások felett, vagy nyomtalanul hullanak az országút árkába, és sohasem jutnak fel a máig. Az Aibeck—Fibinger—Munzátth hármas egység útja nem ilyen egyszerű. Ők érkeztek a máig, pontosan a Pintyőkés-mellékutcai kávéházba, de arctalanul. A kékruhás közép-európai a távozó után merengett, majd kutatva a szatyorban, a jegy-zékről kihúzta a prézlit.

A prézlihúzó szerző mély sóhajjal elégedetlenkedett, hogy volt osz-tálytársainak arcára szinte árnyalatosan emlékszik, — nevüket azonban elfelejtette. Három név maradt meg emlékezetében: Aibeck Alajos, Fi-binger Engelbert, Munzátth Gusztáv... Ezeknek viszont az arcuk kalló-dott el az idő országútján, és csak a nevük vándorolt tovább. Eljöttek Bécsbe, New Yorkba, Párizsba, Londonba, Berlinbe, Montrealba, Toron-tóba, Rómába, mindenhová névvel, — arc nélkül. És a csirkemájat ki-húzó férfiuban sehogy sem formálódott ki, hogy a negyven tanuló közül a három név kit is illet valójában. A három név valósága ellenőrizhető a Budapesti X. kerületi Állami Főgimnázium első világháború alatt ki-adott Értesítőjében.

Most már gyorsan dolgozott. A paradicsompürét és a zselésmarhát minden ellenőrzés nélkül húzta ki a bevásárlási emlékeztetőről. A sza-tyorban volt még egy doboz tört spenót is, de ez nem szerepelt a listán.

Alkalmi vétel volt. — Spenót — mormolta, majd felírta a papírlapra, hogy mindjárt ki is húzhasza.

— Spenót, húzom az igét, de ez főnév, — húzom az igét —, és akkor összegyűrte a jegyzéket, rendkívül izgatott lett, nem a főnevet, az igét húztam, az Elevátor kávéházban, a Boráros téren. Odajött az asztalhoz Aibeckfibingermunzáth — Mit csinálsz? — Nem látod? Húzom az igét.

Ekkor mozdult meg a lélek alsó rétegébe görcsösödött rög.

Egy percet sem várhatott. Fizetett, felugrott. A mélyről felszabadult rög növekedett és formálódott, két könyökkel dolgozott, harapott, tépett, foggal, körömmel. Évtizedeken görgött át pillanatok alatt, a Boráros térről átverekedte magát Hampsteadbe, — és főzni is kellett. Itt az ideje az ebédelésnek.

III. HAGYMA, A SOROK ÖSSZEÁLLNAK, DE BENNÜK AZ ÁTTÉTEL

A májat megmosni, a hagymát apróra vágva megpirítani... paprika? Van még, van még, micsoda szerencse... *a kocsi után rendőr ment...* Gizi... harmonikásgizi, pirul a hagyma, annak sem kellett az a vers... *a sápadt arcú gyenge toloncház.* Harmonikásgizi jól megépült. Magassága 1 méter 55 centiméter. Szélessége ugyanennyi. Mélysége elhanyagolható mennyiséggel kevesebb. Kockagizi. Matrózruhásharmonikásbriliánsfogúgizi. *A koporsóba délután...* Baj van a központosítással. Hová meredt el a máj mellől? Megsózta a szerencsétlen, most majd baltával verheti szét. Na, ezt a májat alaposan eltolta ennek az írásnak a szerzője. Ő főzte, egye meg. *A kocsi után.* Nem is olyan ehetetlen. Jöhet a szintézis. A szétszóródott sorokból végre felépülhet a költemény első szakasza. Költője nevére már nem emlékezett. A mű túlélte költője nevét.

*Egy őszi napnak alkonyán
Meghalt a toloncházban egy leány
Koporsóba tették őt
A sápadt arcú gyöngye, vézna nőt,
Másnap temették délután,
Rendőr ment a kocsi után,
A kocsi után.*

Folytatását már nem versbe rögzítette. Prózába, csak a száraz tartalmát: Az udvarló, foglalkozására nézve csavargó, sok-sok virágot akart a sírra elhelyezni. Mivel pénze nem volt, betört egy virágüzletbe, az ott talált készlet nagy részét jogtalanul eltulajdonítva a temetésen az eltulajdonított virággal borította a sírhalmot. A rendőrség a gáláns udvarlót még ott a helyszínen őrizetbe vette, és a kerületi kapitányságra kísérte.

Egy őszi napnak alkonyán — ananászt is kellett volna hozni, lement az ára —, hogy énekelte ezt Kockagizi! Matrózruhában, éles hangja néha megcsuklott, mint a gyereksírás, és két metszőfogán megvillant a beépített briliáns. — Ez itt nem érvényesül, ehhez reflektor kell — elégedetlenkedett Harmonikás —, valódi hollywoodi fényező, akkor szikrázik, mint a mennykő. — Az hamis — vélelmezte tisztelettel Fülöp, a vágóhídi taglókirály. — Hamis az ön kedves édesanyja. — És Fülöp úr, aki

mindig elérzékenyedt, ha édesanyját rossz szóval illették, most szégyenkezve lesütötte a szemét.

Harmonikásgizi matróruhája gallérját gondosan elrendezte, majd messziről rendelkezett a pincérrel: — Jani, a szokásost. — És Jani hozta is mindjárt a szokásost, két deci szódavizes málnaszörpöt fél deci rummal, — ettől szépül a hang —, mondta Matróruhásbizella — és mindjárt bizonyított is, amikor a lehetőség végső határáig széthúzta harmonikáját és úgy szikráztatta a hangját, ahogy a briliáns fogbetét szikrázna Hoolywoodban.

*Nem igaz, hogy szeretett
Csak elrabolta a szívemet
Csupa könny és szenvedés
Jutalmam gúny, nevetés*

Nem biztos, hogy az utolsó sor pontosan így hangzott, de az már való, hogy az első három sor Taglófülpöt könnyekbe áztatta, később őrjöngve tapsolt, és a kisszámú vendéget is tapsra kényszerítette.

— A ma emberének el kell utasítani ezt a fajta rímfaragást, magyarázta jelen sorok írója Harmonikásbizinek, Vágóhiditaglófülpnek és Gyérszámú Vendégnek. Harmonikásgizi a kiáltványra már köszörűkövön csúsztatta a hangját.

*Nem bűn, ha valaki szeret
Bízd rám a kicsi szívedet
Hisz a szerelem
Szép*

Az új költészet ellenfelei most már Kockagizellával kórusban folytatták.

*Az bűn, ha valaki szeret
S elrejtéd a te szívedet
Hisz a szerelem
Szép*

Taglómester vörösre gyulladt arccal, ordítva rendelkezett.

— Gizellaművésznőnek két szokásost.

Taglófülp részeg állapotban illedelmes volt és mecénás. Ezért dolgozott, ezért gorombáskodott és kuporgatta a garasokat nappal, hogy este szépen beszéljen és pártolja a művészetet. A hagyma üvegesedni kezdett és átható szaga még az ágy alá és a közép-európai kabát hajtókája mögé is beszivárgott. *A művésznő felmászott a hanglétrára. Mélyen tisztelt hangorkán! Vigyázzatok a csúszó-mászó cédurra! C D E F... ne hagyjátok a G-t a hanglétra tetején, figyeljetek, lázadnak a lent maradt hangok a félhangokkal együtt. Serceg a zsír, pettyezi az olajjal festett horizontot... Világ hangjai sercegetek!*

IV. FÜLBEKIÁLTVÁNY ÉS AZ IGEHÚZÁS

A középkorú, közép-európai, a középpontot mindig elhibázó férfiú felsóhajtott. Viszont a máj és a vers átlendült a fordulóponton.

Az énekművész nő bugyogója beleakadt a hanglétrába

Semmiféle indok nem támogatja a G-t a hanglétra tetején, kiderült, hogy nem is áldozat, közönséges, karrierista gonosztevő, aki maga alá taszította az Á H C-t.

Fülöp úr serceg a zsírban, temessétek a G-t a Giszbe

Az Elevátor kávéházban a költő egyenesen Harmonikásgizihez lépett, aki erre a széthúzott harmonikát összetolta, majd újra ki, — és fennhangon közölte a virágeltulajdonító arszlán nemes cselekedetét.

Fülöp úr zokogott, és most már csak önmagának rendelt rumot rummal. Vigaszra szorult.

A májsütő és költő megvárta, amíg az utolsó akkord is elgurult a kopott bőrdívány alá, majd az akkord fölött a bőrdívány sarkába kényszerítette a művésznőt, s ott kiáltványt intézett a fülébe.

— Figyelem! Ezt kell énekelni! Figyelem!

*A művésznő a csent virágok tetején
hanglétrán lógva kotorász
míg taglófülöp ez őszi nap alkonyán
serceg a kocsi után
csiután*

*a bűnöző szeretők másszanak fel a Géhez
és rántsák magukkal a mély Cé habokba
de a hanglétramászók gyáván meglapultak
és megállapították, hogy a véredény tartalma
egyenlő az egyenlővel plusz a negatívval
kin és szenvedés négyzetgyök négy
a világról mást nem mondhatunk*

— Ez mi? — kérdezte Kockagizella.

— Ez, kérem tisztelettel — s a költő meghajolt önmaga előtt — áttételes költészet, amikor a giccs belső és mély vonulatában áttételekben jelentkezik, és mint tiszta irodalom emelkedik a felszínre. Érthetőbben és rövidebben, íme: giccstranzmisszionizmus. Nemde, Gizella?

— Ez egy nagy marhaság, ebben a vacokban senki sem csinál semmit.

— Hogyhogy nem? A rendőr és a Fülöp sercegnek, még az is lehet, hogy pentatonba, kérem.

— Az semmi... írjon olyat, hogy szeretni, meg dalolni, esetleg szenvedni, mert azt is kell néha. Legjobb a hét elején szenvedni, mert a hét végére már elmúlik. Ilyenekre kell biztatni a népet.

A giccsáttételes elkomorodott. Visszavonult a hátsó sarokba, a ruhafogasok, Harmonikásgizi becsúszó hangja, Taglófülöp törő-zúzó ordítása és az áporodott pinceszag közé. És írt, írt, hogy az alkotás áttételes romjain átcsempéssze magát az egekbe, egyúttal a mindennapi használatba. Amikor befejezte, némi megkönnyebbüléssel felsóhajtott.

— Most éppen megalkudtam. Íme:

*Amikor mégy padlásajtót kinyitni
Padláslépcsőt virággal kell borítani
Nem kell mindig a jószágot etetni
Lehet olykor a padláson szeretni*

*Hétfőn ráérsz bánatodat himezni
Hét végére vidámsághoz címezni
A meghívó sorokat.*

V. AZ ÁTTÉTELEK KÁLVÁRIAJA

A mű befejező soráért kemény harcot vívott. Emelkedések, esések egymásba okvetetlenkedtek. A jambusból átszivárgott egy szótag az anapestusba, így nem lett belőle sem jambus, sem anapestus. Végül feladta a harcot, s inkább remekműnek ítélte, ami előtt értelmetlenül hull le minden kétely és okoskodás.

Így a többszörösen áttételes költő heurékát kiáltott, majd átfúrta magát a ruhatári fogas alól Taglófülöp és az avas pinceszagon keresztül Harmonikásgizi szopránjának színe elé, és átnyújtotta a tökéletes telesóhaj tekerccsé csavart papírlapot.

— Ez mi?

— A mű — mondotta a tekerccses férfiú, de Harmonikásgizi ismételten is csak marhaságnak nevezte. — Minek az a sok izé a végin... az a ni... ni... ezt kihúzni kell... nikkell... nikkell... — dúdolta Gizi, és Taglófülöp támogatta: — Húzd, a fene azt a nikkeles fejedet. Különbön is szidta az anyámat...

— Az nem én voltam, én mindig tiszteltem az Ön édesanyját — védekezett kissé ijedten az áttételes.

— Az mindegy — hangsúlyozta vészjóslóan Tagló — valaki itt szidta, csak azért mondom...

A nikkeles fejű engedelmesen leült az ajtó közelébe és buzgón húzogatta a főnévi igeneveket, amikor Aibeckfibingermunzáth megállt az asztalánál, és rábökött az írásra.

— Mit csinálsz?

— Nem látod? Húzom az ígét.

A húzásokkal Harmonikásgizi elégedetlen volt, Fülöp sem mecénálta, de azért nem verte meg az áttételes költőt.

A verset sem oda-, sem visszaáttétellel nem közölte: Harmonikásgizi, Gitárosmatild a Liliom utcából. Nem tartott rá igényt az Új Idők, a Magyar Lányok, Az Én Újságom, A Magyar Üriasszonyok Lapja, a Tündérújjak. Hasonlóképpen a Nyugat, a Ma, a Híd, a Kortárs és az Új Írás sem méltatta közlésre. A németországi Sturm, a Querschnitt, a francia Espnit és a Temps Modern, az angol Esquire, az amerikai New Yorker, a Life és az olasz Il Tempo még válaszra sem méltatta. A Tolnai Világlapja csak mint másodközlést vállalta volna. Első közlését mind e napig hetvenhárom sajtótermék utasította vissza, beleértve a napilapokat, az Erzsébetfalva és Környéke és a Kiskunhalas Helyi Értesítője című lapokat is.

Amikor rokkantan az alkotás terhétől elhagyta a Boráros téri kávéházat, már újra ívelt a Boráros téri híd, és a londoni kávéházakban bevezették az eszpresszó főzését. A háborús bombázások idején az ige-húzás szünetelt, s a hidak eltűntek a szinterről. Evgen Sztjepát balalajkazenekarával este 8-tól a Mester utcai Széchenyi kávéházban bővölte a népet, de a londoni Savoy zenekarának karmestere nem tudott le-mászni a harmadik emeletről az esőcsatornán, mint Evgen Sztjepát volt

gárdatiszt, volt karmester, volt esőcsatornamászó. Jelenleg halott. A német nemzeti szocialista párhadseregnek engedélyezték az egyenruha viseletet, Chaplin Aranyláz című filmjét változatlan sikerrel játszották. Az infláció világszerte burjánzott, befolyásolva az üzleti és szerelmi életet. A békeszerződéseket is aláírták, hogy az építők és újjáépítők alapanyagot szolgáltatassanak a soron következő építőknek és újjáépítőknek.

A közép-európai áttételes költő, annak igazolására, hogy a fentebb elmondottak nem az elmekórtan körébe tartoznak, közli, hogy őt magát beerőszakolták az idő mozsarába, történelmi és magánbunkóval porrá törték, összekeverték, majd kiszórták a mozsárból, hogy megírhasssa adalékait az izmusok és Harmonikásgizi történetéhez.

VI. UTÓSZÓ

Mister Frank Warner a torontói (Ontario) General Hospital takarító-részlegének felügyelője mondotta nekem, a közép-európai férfiúnak, aki abban az időben a takarítók barna alapú kékcsíkos egyenruhájában tisztelgett előtte.

— Ide figyeljen, Joe (Mr. Warnernek mindenki Joe volt, aki még nem hivalkodhatott új állampolgárságával), úgy hallom, hogy maga Európába készül, írónak. Jól figyeljen, Joe! Azt én nem tudom, hogy maga milyen író, de hogy jó takarító, azt én igazolhatom. Jól gondolja meg, mielőtt elindulna.

Meggondoltam. Alaposan. Elindultam.

AJÁNLÁS

Adalékok „Az izmusok és a stb..” című írásomat mély tisztelettel ajánlom Frank Warner torontói (Ontario) kórházi munkafelügyelő úrnak azzal az alázatos vallomással, hogy no lám, ide jutottam, Mr. Frank.

Alázatos tisztelője
Mr. Joe

MÉG EGY UTÓSZÓ ÉS KÉRELEM

Az ajánlás mellett arra kérem bárki nyájas olvasót, ha netántán találkozna Aibeckfibingermunzáth úrral, tudassa vele, hogy nem állt szándékomban félrevezetni őt. Mert nem én húztam az ígét. Az ige húzott engem.

Életre-halálra.